

Aan Provinciale Staten
Statencommissie Ruimte, Groen en Water/Wonen

DATUM	21-4-2020	REFERENTIE	Frank Bos
ONS NUMMER	8209760D	DOORKIESNUMMER	3829 / 06 52769769
NUMMER PS	2020RGW77	E-MAILADRES	Frank.bos@provincie-utrecht.nl
BIJLAGE	Rapport telling weidevogels provincie Utrecht 2019	PORTEFEUILLEHOUDER	Bruins Slot

Onderwerp Statenbrief:

Uitvoering Actieplan Weidevogels 2018, resultaten weidevogeltelling 2019 en traject aanpassing weidevogelbeleid

Voorgestelde behandeling:

Ter informatie

Geachte dames en heren,

Inleiding

In 2018 hebben wij het Actieplan Weidevogels vastgesteld, dat ter informatie naar u is toegestuurd. We willen u informeren over de voortgang van de uitvoering. In 2019 zijn de weidevogels in het agrarisch weidevogelgebied geteld. We willen u informeren over de resultaten en een toelichting geven op de voor- en achteruitgang. Daarnaast willen we u informeren over het voorgenomen traject om het Utrechtse weidevogelbeleid aan te passen.

Voorgeschiedenis

In 2012 hebben wij de weidevogelvisie vastgesteld. Hierin is ervoor gekozen de middelen voor weidevogels in te zetten in de beste gebieden, de zogenaamde weidevogelkerngebieden. In 2018 is het Actieplan Weidevogels vastgesteld, waarin ons beleid is geactualiseerd en extra geld beschikbaar is gesteld voor de verbetering van zowel de weidevogelreservaten als de agrarische weidevogelgebieden. Tenslotte zijn in 2019 de weidevogels in de Utrechtse agrarische weidevogelgebieden geteld.

Essentie / samenvatting:

In 2019 zijn de weidevogels in het agrarisch weidevogelgebied geteld. In de afgelopen drie jaar is het aantal kritische weidevogels min of meer gelijk gebleven, terwijl de jaarlijkse afname in de periode 1990 - 2016 circa 5% per jaar bedroeg. In de weidevogelreservaten is sprake van een lichte toename van het aantal paar grutto's. Dankzij dit resultaat broeden er in Utrecht circa 2.500 paar grutto's. We zitten momenteel nog ruim boven onze doelstelling van circa 2.000 paar.

Weidevogelvisie

In 2012 hebben wij de 'Weidevogelvisie' vastgesteld. Hierin is ervoor gekozen de middelen voor weidevogels in te zetten in de beste gebieden, de zogenaamde weidevogelkerngebieden. Om voor dit kerngebied in aanmerking te komen moet het een dichtheid van ten minste 10 paar grutto's per 100 ha (of 20 paar kritische weidevogels/100 ha) hebben en een aaneengesloten open gebied zijn van ongeveer 100 ha. Daarnaast heeft de provincie als

doelstelling voor het behoud geformuleerd: duurzaam behoud van 75% van de gruttopopulatie van 2012; dit is circa 2.000 paar grutto's.¹

Actieplan weidevogels

In 2018 hebben wij het 'Actieplan Weidevogels' vastgesteld dat destijds ter informatie naar u is gestuurd. De aanleiding van het Actieplan was tweeledig. In 2016 waren in Utrecht (ook) de weidevogels geteld. Daaruit bleek dat de forse, aanhoudende achteruitgang doorzette en dat in 2019 de ondergrens van de doelstelling van 2.000 paar grutto's zou worden bereikt. Daarnaast is in 2018 in interprovinciaal verband afgesproken om op nationale schaal (voorlopig) het behoud van de grutto veilig te stellen. Dit scenario vereiste het optimaliseren van het beheer én de inrichting van de meest kansrijke weidevogelgebieden.

In het Actieplan zijn zowel de afzonderlijke agrarische weidevogelgebieden als de weidevogelreservaten besproken. Geconstateerd is dat sinds de decentralisatie van het natuurbeheer van Rijk naar provincies een aantal verbeteringen in het agrarisch weidevogelbeheer en het natuurbeheer in weidevogelreservaten is doorgevoerd. Overeenkomstig wetenschappelijke aanbevelingen hebben we de begrenzing voor het agrarisch weidevogelbeheer ingedikt en in het Natuurbeheerplan van 2016 als voorwaarde gesteld een beheer van ten minste 0,5% plas-dras en 18% zogenaamd zwaar beheer. Dankzij het vernieuwde ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer) zijn door de oprichting van de agrarische natuurcollectieven de contacten tussen agrariër en de provincie verbeterd.

In het Actieplan is voor de periode 2019-2021 € 1,1 miljoen extra POP-beheergeld (dit is 'Europees' geld) ter beschikking gesteld voor het agrarisch weidevogelbeheer. Deze middelen zijn inmiddels besteed en ingezet met de volgende prioritering: 1. meer zwaar beheer in het weidevogelkerngebieden, 2. meer deelname in de weidevogelkerngebieden en 3. beheer in de weidevogelrandzone.

Bij de vaststelling van het Actieplan heeft u ook € 600.000 beschikbaar gesteld voor een kwaliteitsverbetering van de weidevogelreservaten. Met dit geld zijn de volgende inrichtingsmaatregelen uitgevoerd: inrichting buitendijks reservaat in Eemland voor onder andere de kempahaan, onderzoek terugdringen krulzuring zodat pachters van weidevogelreservaten het hooi beter kunnen gebruiken, verwijdering van onderbemaling Kadelanden, inrichtingsmaatregelen in de polders Botshol en Nellestein en aanvullende inrichtingsmaatregelen in de Maatpolder. Daarnaast verwachten we van dit geld inrichtingsmaatregelen te nemen in de Mijdrechtse Bovenlanden en de Poelweg bij Waverveen. De betreffende terreinbeherende organisaties moeten hiervoor nog het plan indienen.

Telling 2019

In 2019 zijn de agrarische weidevogelkerngebieden en de toegevoegde agrarische weidevogelrandzone geteld op de aanwezigheid van weidevogels. Uit de telling blijkt dat de kritische weidevogels (10 soorten) als geheel de afgelopen drie jaar met 1,4% zijn afgenomen. Dit is iets minder dan 0,5% per jaar. De grutto daarentegen is in het agrarisch gebied toegenomen met 4,2%. In totaal nam het aantal weidevogels in het agrarisch weidevogelkerngebied af met 2,9%, vooral veroorzaakt door de afname van de kievit². De afname van 0,5% per jaar is een aanzienlijke verbetering ten opzichte van de afname van circa 3-7% per jaar in de periode 1990-2016. In totaal broedden er in 2019 in het agrarisch weidevogelkerngebied 9.771 paar weidevogels. De talrijkste soorten zijn de kievit (3.007 paar), de grutto (1.938 paar, waarvan 183 in het nieuw toegevoegde deel van de gemeente Vijfheerenlanden), de krakeend (1.143 paar) en de scholekster (1.022 paar). Het rapport van de telling is als bijlage bijgevoegd.

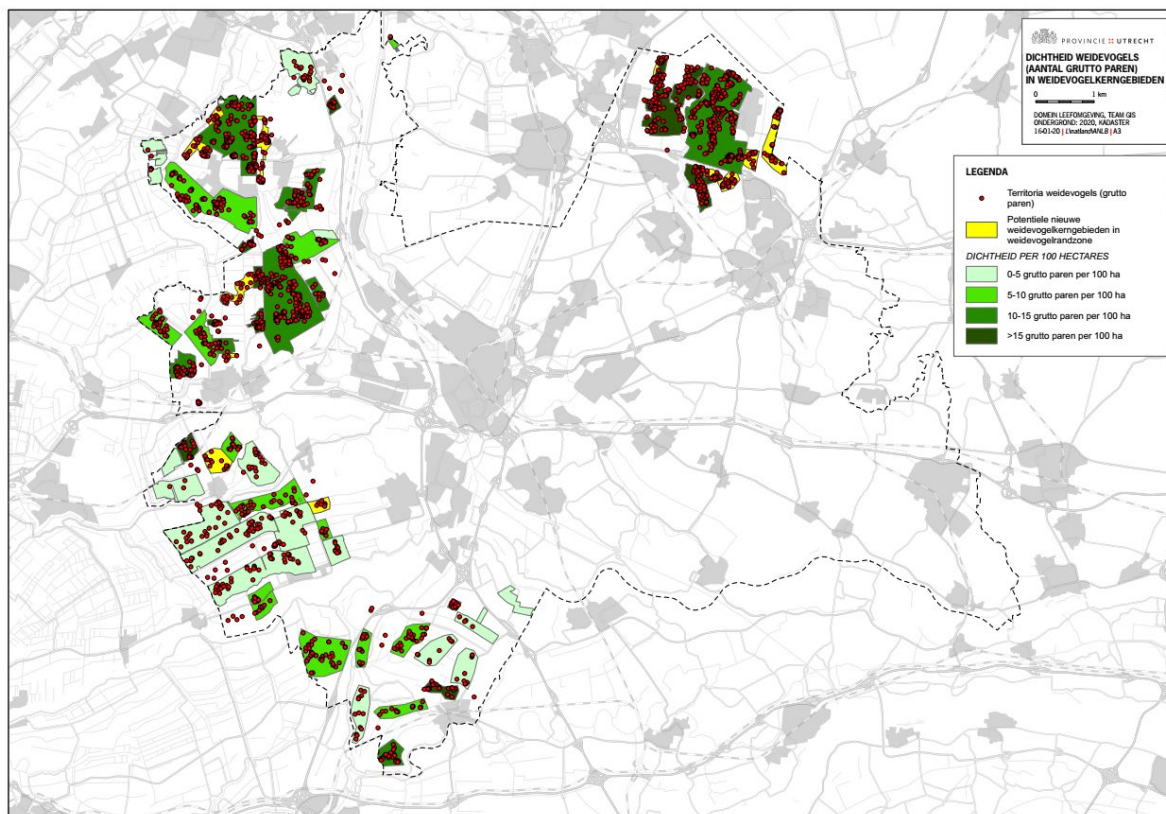
---

¹ In de Rapportage Natuur van 2017 wordt gesproken over een doelstelling van 1650 -1700 paar. Hierbij moet voor het toegevoegde deel van de Vijfheerenlanden circa 175 paar worden opgeteld. Daarnaast is de randzone in 2017 niet meegenomen. Hier bleken in 2019 meer dan 200 paar grutto's aanwezig.

² Bij het weidevogelbeleid zijn dus drie categorieën: aantal paar grutto's, aantal paar kritische weidevogels (dit betreffen kempahaan, watersnip, zomertaling, grutto, tureluur, scholekster, gele kwikstaart, slobeend, wintertaling en kuifeend) en het aantal paar weidevogels.

De achter- en vooruitgang van de weidevogels verschilt aanzienlijk per gebied. In Eemland is een forse toename van maar liefst 50% gerealiseerd. De Venen en Midden-West samen stabiliseren en de overige gebieden hebben nog steeds een achteruitgang van de kritische weidevogels nabij de 50% - een achteruitgang van maar liefst 16,6% per jaar. Dit betreft dus een toename van de achteruitgang. In deze gebieden ligt de huidige dichtheid onder de minimale voorwaarden van de weidevogelvisie.

De recent met extra POP-middelen toegevoegde weidevogelrandzone heeft overal (uiteraard) een veel lagere dichtheid dan het kerngebied. Maar hierbinnen zijn wel deelgebieden te onderscheiden die een dichtheid hebben die hoger dan 10 is. In figuur 1 is de dichtheid binnen het huidige kerngebied weergegeven. Daarnaast is in geel

Figuur 1. Dichtheid aan paren grutto's in het weidevogelkerngebied. Ook weergegeven zijn gebieden buiten het kerngebied die aan de instapeis voor kerngebied voldoen (geel). Weergegeven locaties in de gemeente Vijfheerenlanden zijn geen kerngebied maar randzone.

de randzone aangegeven, die aan de instapeis voldoet.

Verder zijn de broedresultaten van de weidevogels in de reservaten van de terreinbeherende organisaties opgevraagd. Hoewel niet van elk gebied de gegevens van 2019 beschikbaar waren, kan worden ingeschat (onder andere op basis van tellingen in 2017 en 2018) dat het aantal paar grutto's in de reservaten is toegenomen van circa 450 paar in 2016 naar 550 paar in 2019.

Dit betekent dat er in totaal in 2019 ongeveer 2.500 paar grutto's in Utrecht hebben gebroed. Dit is ruim boven onze doelstelling van 2.000 paar. In 2016 leek het nog, rekening houdend met de toenmalige achteruitgang, dat er in 2019 circa 2.000 paar zouden broeden. Het lijkt er dan ook op dat de achteruitgaande trend van de weidevogels in Utrecht in totaal is gestopt. Maar dit is niet geheel juist. Te verwachten valt dat er nauwelijks een toename van het aantal paar weidevogels in de agrarische gebieden valt te realiseren waar ze nu in een hoge dichtheid broeden. Hier wordt het een uitdaging de huidige stand te behouden. In de reservaten is nog een beperkte toename mogelijk (onder andere in de Mijdrechtse Bovenlanden en in de Kadelanden), maar ook hier is het vooral van belang in te zetten op behoud van de huidige populatie. Tezamen is dit nog onvoldoende om onze doelstelling te realiseren: ook in de gebieden waar het nu veel minder goed gaat, dient een populatie behouden te blijven.

Reden verschil in resultaat

Dit roept de vraag op hoe het komt dat we, ondanks de verbetering van het beleid door het aanwijzen van de kerngebieden, de zwaardere eisen sinds het natuurbeheerplan van 2016 en de 'plus' van het actieplan, er niet in geslaagd zijn *overal* een toename van het aantal paar grutto's en de weidevogels te realiseren? Waarom is, bij vergelijkbaar beleid, in het ene gebied zo'n goed resultaat geboekt en in het andere zo'n tegenvallend?

Voor een succesvolle voortplanting van weidevogels dient aan een groot aantal factoren te worden voldaan.

1. De volwassen vogels moeten voldoende voedsel kunnen vinden. Terug van de overwinteringsgebieden moet er een grote plas-dras aanwezig zijn, waar de toekomstige ouders kunnen aansterken. Tijdens het broedseizoen moeten ze voldoende wormen kunnen vinden in of nabij de territoria.
2. Er moet nestgelegenheid zijn. Weidevogels broeden niet nabij opgaande structuren (zoals huizen of bomen) of drukke locaties, zoals wegen. Voor de nestlocatie zelf willen ze juist enige dekking hebben in de vorm van grashalmen (kieviten op bouwland vormen hierop een uitzondering). Uiteraard moeten de nesten niet uitgemaaid worden. Hiervoor is het wenselijk dat er vrijwilligers zijn (eventueel met drones) die de nesten vinden en markeren.
3. Er dient voldoende voedsel voor de kuikens aanwezig te zijn. De kuikens eten veel en scharrelen rond op zoek naar insecten (ze eten dus ander voedsel dan de volwassen vogels). Dit moeten ze vinden in de periode eind april-half juni in zogenaamd kuikenland: kruidenrijke graslanden, nabij plas-drassen en in kruidenrijke slootranden, die zij lopend moeten kunnen bereiken. Er dient een aanzienlijke oppervlakte (ongeveer 1,4 ha) aan kuikenland per kuiken aanwezig te zijn en de aanwezigheid van voldoende en goed kuikenland is vaak een groot probleem in het intensief gebruikt agrarisch land. In het gebied moet dit kuikenland ook nog in een zogenaamd 'mozaïek' liggen, zodat de kuikens vanaf het nest, het kuikenland kunnen bereiken. Dit stelt zware eisen aan het beheer en hierom is het ook niet gewenst dat er agrariërs tussen de verschillende gebieden zijn, die niet deelnemen aan het agrarisch natuurbeheer: Een hoge deelname bereidheid is gewenst.
4. Er dienen zo min mogelijk predatoren aanwezig te zijn. Zoogdieren prederen doorgaans de nesten. De vos moet actief bestreden worden. (Roof)vogels prederen doorgaans de kuikens; hierom moeten er zo min mogelijk locaties zijn waar ze kunnen broeden of op de uitkijk kunnen zitten (bijvoorbeeld bomen). Aanwezigheid van ooievaars en reigers is niet gewenst. Het gebied moet dus voldoende open zijn. De weidevogels dienen in een hoge dichtheid aanwezig te zijn, zodat predatoren (vogels maar ook kleine marterachtigen) gezamenlijk verjaagd kunnen worden. Ook is het om deze reden dat, tezamen met punt 3., het van belang is dat er een hoge deelname aan het agrariërs aan het natuurbeheer binnen het gebied is.
5. Daarnaast zijn er nog aanvullende voorwaarden of beperkende factoren. Het is gewenst dat in de kern van het weidevogelgebied een reservaat ligt, met zeer zwaar weidevogelbeheer dat als bron en kuikenland dient voor het omliggend gebied. Daarnaast zijn onze weidevogels trekvogels, waardoor we afhankelijk zijn van het beheer op de trektroutes (het is bijvoorbeeld niet gewenst dat in het buitenland "onze" grutto's worden afgeschoten). Verder is een goed contact tussen collectief en agrariër belangrijk. Hierdoor neemt de deelnamebereidheid toe en kunnen eenvoudiger actuele beheerbeslissingen worden genomen, aangepast aan de actuele situatie (zogenaamd last-minute-beheer). Andere factoren die van invloed kunnen zijn, zijn bijvoorbeeld ganzen (die soms zorgen voor een te open grasmat) of overmatig pesticiden gebruik (waardoor kuikens vergiftigd kunnen worden). Tot slot is het huidige agrarisch natuurbeheer gebaseerd op een onkostenvergoeding. Indien de agrariër meer beloning krijgt voor de inspanningen zou dit de deelname bevorderen, maar dit is vanwege staatssteunregels op dit moment niet mogelijk. De druk van de grote zuivelafnemers op agrariërs om te vergroenen, helpt op dit moment wel de deelnamebereidheid te verhogen. Zij betalen een hogere prijs voor de melk, indien de betreffende agrariër deelneemt aan vergroeningsprojecten.

Als de aanwezigheid van deze voorwaarden in onze grote weidevogelgebieden (Eemland, de Venen, Lopikerwaard) wordt bekeken, blijken er verschillen te zijn. In Eemland (toename afgelopen periode) wordt aan al deze voorwaarden (vrijwel) voldaan. Er zijn veel plas-drassen ontwikkeld en aanwezig, waar zowel volwassen vogels als de kuikens voedsel kunnen vinden. Het is een zeer open gebied; vrijstaande boerderijen (met bomen) ontbreken vrijwel en de deelname van de agrariërs is boven gemiddeld. Er is een goede samenwerking met de wildbeheereenheid en op diverse locaties zijn vossenvangkooien geplaatst. In het gebied ligt een tamelijk groot reservaat met een zeer hoge dichtheid aan weidevogels.

In de Venen (min of meer stabilisatie in de afgelopen periode) is in het gehele gebied meer openheid gerealiseerd door het terugzetten van houtige begroeiingen en het (blijvend) beheren van deze begroeiing. Er zijn de afgelopen drie jaar circa 60 greppel-plasdrassen gerealiseerd met op de naastliggende percelen vaak zwaar beheer. Hierdoor is kuikenland gerealiseerd. Daarnaast wordt er geïnvesteerd in een goede beheermonitoring zodat er actuele gegevens beschikbaar zijn en gericht overlegd kan worden met agrariërs. Hierdoor is ook de deelnamebereidheid wat hoger, de druk vanuit de zuivelcoöperaties helpt daarbij ook. Tot slot ligt er bij Demmerik een weidevogelreservaat.

De Lopikerwaard (gedeeltelijk forse achteruitgang) is groot en heeft voldoende openheid en rust. Maar de landbouw is daar veel intensiever dan in de Venen en Eemland, waarbij de waterstand lager wordt gehouden, het maaien vaker gebeurt en boeren minder gauw bereid zijn om mee te doen met het (alleen op een onkostenvergoeding gebaseerde) agrarisch natuurbeheer. Hierdoor is er vaak onvoldoende kuikenland. Daarnaast heeft de Lopikerwaard veel last van predatie door ooievaars ("Zegveld") en het plaatsen van ooievaarspalen door particulieren. Verder ontbreekt een weidevogelreservaat in dit gebied. Desalniettemin zijn ook in dit gebied succesjes, zo broeden er veel slobenden, is het het enige gebied met broedende watersnippen en broedt recent de purperreiger daar.

Terugkijkend op de veranderingen in het beleid – aanwijzen kerngebieden, oprichten collectieven en meer eisen voor zwaar beheer en plas-dras in het Natuurbeheerplan – lijken dit goede beslissingen te zijn geweest. Ze

versterken bovenstaande criteria voor succesvol weidevogelbeheer. De aanhoudende achteruitgang in bepaalde gebieden wordt veroorzaakt doordat het nog steeds niet lukt om aan alle criteria optimaal te voldoen. De komende periode gaat de provincie met de collectieven in overleg hoe we bovenstaande factoren nog beter kunnen realiseren en op welke locaties het niet (meer) verstandig is door te gaan met weidevogelbeheer. Dit nemen we mee in het traject voor de aanpassing van de begrenzing.

Aanpassen beleid

Zoals reeds aangegeven, zijn de kansen en de resultaten voor succesvol weidevogelbeheer niet gelijk over de verschillende gebieden verdeeld. In 2012 is het kerngebied begrensd, met als instapeis een dichtheid van 10 paar grutto's per 100 ha. Als nu opnieuw naar deze kaart wordt gekeken, blijkt dat grote gebieden niet meer aan deze instapeis voldoen (zie figuur 1). In veel gebieden is de dichtheid zelfs onder de 5 gezakt. Daarnaast zijn er kleine gebieden in de weidevogelrandzone, die nu nog buiten het kerngebied liggen, maar die wél aan de instapeis voldoen. Ons beleid is erop gericht de middelen in de gebieden met de hoge dichtheden in te zetten. Hierdoor is de effectiviteit het hoogst. We kunnen dan meer zwaar beheer financieren, op landschapsschaal maatregelen nemen en actief predatorenbeleid toepassen. Een bijkomend voordeel is dat in hoge dichtheden broedende weidevogels er doorgaans in slagen zelf predatoren te verjagen.

Echter, het is op dit moment niet mogelijk om op grote schaal de begrenzing van de gebieden aan te passen en de contracten met agrariërs te beëindigen. Dit is vanwege het feit dat de contractperiode voor het agrarisch weidevogelbeheer tot 31 december 2021 loopt en vermoedelijk vanwege de brexit zelfs tot 31 december 2022. "Europa" zal in dat geval een overgangsregeling instellen waarbinnen de bestaande agrarische weidevogelcontracten blijven bestaan. Het nieuwe, vierde Europese plattelandsprogramma (de vervanger van POP3) zou dan ingaan op 1 januari 2023. Dit betekent dat het pas zinvol is om een nieuwe begrenzing van het kerngebied op te nemen in het Natuurbeheerplan voor 2023, dat omstreeks maart 2022 wordt vastgesteld. In de regel tellen we de weidevogels in Utrecht eens in de drie jaar. Maar omdat we in het Natuurbeheerplan voor 2023 de nieuwe begrenzingen willen doorvoeren (en dit opnemen in het concept-Natuurbeheerplan dat maart 2022 gereed moet zijn), gaan we in 2021 weer de weidevogels in het kerngebied en de randzone tellen; we doen dit dus een jaar eerder dan gepland. Op basis van die uitkomst zullen we, in overleg met de agrarische collectieven en de kansen en onmogelijkheden die er in de gebieden liggen, de nieuwe begrenzingen van het kerngebied opstellen. De randzone gaat dan weer verdwijnen.

Vijfheerenlanden

Op 1 januari 2019 is de gemeente Vijfheerenlanden bij de provincie Utrecht gevoegd en hebben we de ANLb-contracten van Zuid-Holland overgenomen. Voorlopig zijn de toegevoegde delen als 'weidevogelrandzone' in het Natuurbeheerplan begrensd (en niet als kerngebied). Afsproken is de bestaande contracten na te komen tot het einde van de POP3-periode (inclusief de overgangsperiode). Een deel van dit gebied voldoet op dit moment niet aan onze instapeis van 10 paar grutto/100 ha (of 20 paar kritische weidevogels/100 ha). Maar om bovenstaande reden (uitstel invoering nieuwe Europese plattelandsprogramma) zullen we ook hier de begrenzing tot 31 december 2022 handhaven. De precieze begrenzing wordt, met behulp van de gegevens van de weidevogeltelling van 2021 en op basis van de mogelijkheden, in overleg met het agrarisch collectief Vijfheerenlanden opgesteld en zal in het Natuurbeheerplan van 2023 (dus in maart 2022 in ontwerp vastgesteld) worden opgenomen.

Kievit

In de weidevogelvisie is bepaald dat de begrenzing van de weidevogelkerngebieden wordt gebaseerd op het voorkomen van de grutto of de kritische weidevogels. Krakeend, graspieper, veldleeuwrik en kievit tellen hierbij niet mee. De gedachte was, dat deze soorten ook in andere biotopen voorkomen of voldoende meeliften met de bescherming van de kritische weidevogels. De kievit is bijvoorbeeld de meest algemene vogel in de huidige weidevogelkerngebieden.

U heeft door middel van (schriftelijke) vragen meermalen aangegeven meer aandacht te willen voor de kievit. Ook heeft u door middel van een motie de kievit tot iconsoort gemaakt. Aanleiding hiervoor was dat de aantallen van de kievit snel verminderen.

Met het toevoegen van de randzone in 2018 is het kievit-beheer binnen het agrarisch natuurbeheer aanzienlijk uitgebreid. Zoals reeds aangegeven, blijft deze randzone in ieder geval tot de invoering van het nieuwe Europese plattelandsprogramma onderdeel van het agrarisch natuurbeheer. Pas in 2022 beslissen we over een eventuele aanpassing van deze begrenzing. Bij deze aanpassing van de begrenzing zullen we ook de verspreiding van de kievit betrekken.

Meetbaar / beoogd beleidseffect

Voldoen aan de doelstelling voor behoud weidevogels

Financiële consequenties

Nvt

Vervolgprocedure / voortgang

In 2022 zullen we eventueel de begrenzing van het kerngebied aanpassen

Concreet voorliggende vraag aan Statencommissie / Provinciale Staten

Kennis te nemen van deze brief

Gedeputeerde Staten van Utrecht,

De voorzitter,

De secretaris,